

Osińska, Wanda

Stanisław Ossowski 1897-1963

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/3-4, 375-377

1964

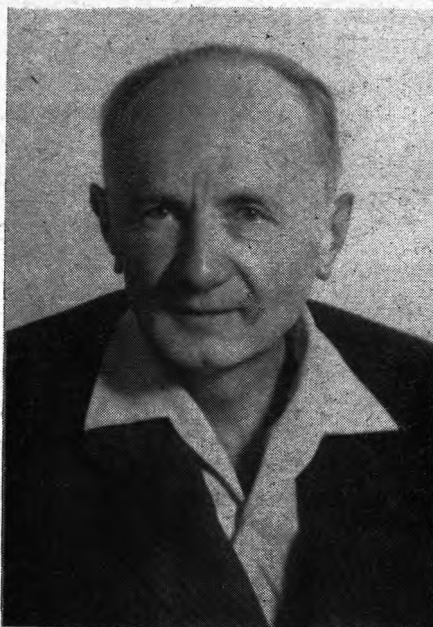
Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW OSSOWSKI
1897—1963

Dnia 7 listopada 1963 r. zmarł w Warszawie Stanisław Ossowski, profesor zwyczajny i kierownik Katedry Socjologii I Uniwersytetu Warszawskiego. Urodzony 22 maja 1897 r. w Lipnie na Kujawach, uczęszczał do gimnazjum we Włocławku i ukończył je w 1914 r. Studia wyższe, przerwane służbą wojskową, odbywał w uniwersytetach: Warszawskim i Wileńskim oraz w Sorbonie jako stypendysta rządu francuskiego.

Już w pierwszych latach pracy badawczej Ossowski zainteresował się filozofią i teorią nauki, szukając wytłumaczenia, jakie jest przeznaczenie, jaki cel nauki. W 1923 r. pisał: „Sens nauki i jej znaczenie leży w zastosowaniach praktycznych. Jej celem — ułatwienie bytu coraz szerszym rzeszom. Jakież można by znaleźć inne kryterium tej wartości? — Teorie naukowe walą się jedne po drugich; za sto lat nikt może dzisiejszych hipotez nie będzie już uznawał, lecz to, co się z nich zrodziło — telefony, koleje, aeroplany, to żyje, służy milionom ludzi i żyć będzie doskonalać się w miarę postępu wiedzy. Historycznie rzecz biorąc, nauka wyrosła z potrzeb praktycznych i powinna pozostać tym, czym była¹. Nauka bowiem rodzi się z życia i w ostatecznych wynikach służy życiu.

Powróciwszy do Warszawy, Ossowski uzyskał w 1925 r. na Wydziale Filozoficznym UW stopień doktora filozofii na podstawie pracy *Analiza*

¹ *Funkcja dziejowa nauki*. „Nauka Polska“, t. IV, 1923, s. 16.

pojęcia znaku. Początkowo został nauczycielem szkół średnich. W latach 1928—1933 był wykładowcą w Szkole Nauk Politycznych, a w latach 1935—1936 — w Państwowym Instytucie Sztuki Teatralnej. Równocześnie rozszerzał się krąg jego zainteresowań: podjął prace nad metodologią nauki, teorią sztuki (rozprawa habilitacyjna *U podstaw estetyki* z 1933 r.) i socjologią.

Działal Ossowski m.in. w Kole Naukoznawczym Kasy im. Mianowskiego; należy tu wspomnieć jego referat z 1929 r. *Problematyka naukoznawcza*, w którym przedstawił zagadnienia wchodzące w zakres naukoznawstwa i wykazał na konkretnych przykładach, jak w toku dziejów zmieniała się koncepcja nauki, pojęcie wartości naukowej i uczonego. Dyskusje w Kole Naukoznawczym doprowadziły Ossowskiego do opracowania wraz z żoną Marią programowego w pewnym sensie artykułu na temat istoty i zakresu nauki o nauce (pierwotnie zwanej 'scjencjologią). „Nauka Polska“ i związane z nią obcojęzyczne wydawnictwo naukoznawcze „Organon“, redagowane przez St. Michalskiego, opublikowały artykuł Marii i Stanisława Ossowskich *Nauka o nauce*², stanowiący podstawę nie tylko polskiego, ale i światowego naukoznawstwa.

Do naukoznawstwa zaliczają Ossowscy: filozofię nauki, klasyfikację i metodologię nauki; psychologię nauki, która obejmuje problemy takie, jak rozwój psychiczny pracownika naukowego, typy badaczy, analiza psychologiczna czynności badawczych i twórczości naukowej, uzdolnienia potrzebne do uprawiania poszczególnych nauk itp.; socjologię nauki, a więc stosunek nauki do innych wytworów kultury, do sztuki, do religii; organizację nauki i instytucji naukowych; zagadnienia historyczne. O aktualności pracy Ossowskich przykładowo świadczyć może fakt, że niedawno profesor historii nauki Uniwersytetu Yale, Derek J. de Solla Price, stwierdził³, iż Ossowscy wyprzedzili tą pracą jedno pokolenie.

Po habilitacji Ossowski, uzyskawszy subwencję Funduszu Kultury Narodowej, wyjechał na paroletnie studia do Anglii. Od 1935 r. jako adiunkt, a później docent w Uniwersytecie Warszawskim, wiele czasu poświęcał działalności społeczno-oświatowej, organizując m.in. odczyty i prelekcje w licznych stowarzyszeniach robotniczych oraz udzielając pomocy szkolnictwu Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Po powrocie z kampanii wrześniowej 1939 r. Ossowski udał się do Lwowa, gdzie został pracownikiem naukowym Ossolineum. W październiku 1941 r. wrócił do Warszawy i objął wykłady socjologii w Tajnym Uniwersytecie.

Jako druk konspiracyjny podczas okupacji hitlerowskiej ukazała się po raz pierwszy książka Ossowskiego *Najogólniejsze postulaty nowoczesnej demokracji*, po wojnie dwukrotnie wznowiona, w 1947 i 1956 r., pod zmienionym tytułem *Ku nowym formom życia społecznego*. Na kartach tej książki znalazły wyraz poglądy społeczne Ossowskiego, które charakteryzuje na przykład sformułowanie: „Humanizacja całego życia gospodarczego to konsekwencja, jaką na tym polu musimy wyprowadzić ze swoich postulatów demokracji, jeśli nie chcemy zatrzymać się w pół drogi i zasłaniać rzeczywistości fasadą słów. Przez humanizację

² „Nauka Polska”, t. XX, 1935; „Organon”, t. I, 1936. Wydana osobno nadbitka wspomnianego artykułu z „Organonu” w jęz. angielskim została opatrzona na okładce omyłkowo datą: 1935. Stąd tę właśnie datę podaje np. D. J. de Solla Price, choć powołuje się na „Organon”.

³ D. J. de Solla Price, *The History of Science as Training and Research for Administration and Political Decision-making*. „Organon”, 1964, s. 22.

życia gospodarczego rozumiemy takie przeobrażenie systemu wytwórczości i jej podziału, aby ośrodkiem produkcji był człowiek, a nie rzecz, w szczególności zaś nie rzecz tak bardzo zdepersonalizowana, jaką jest pieniądz“⁴.

Wiosną 1945 r. powołano Stanisława Ossowskiego na stanowisko profesora i kierownika Katedry Teorii Kultury Uniwersytetu Łódzkiego. Po dwóch latach Ossowski przybył z powrotem do Warszawy i kierował tu Katedrą Socjologii UW. W 1956 r. w Polskiej Akademii Nauk zorganizował Zakład Teorii Kultury i Przemian Społecznych, który prowadził do 1961 r. Zajmował też stanowisko wiceprezesa Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego i prezesa Polskiego Towarzystwa Socjologicznego.

Zaangażowany we współczesność i zagadnienia ogólnospołeczne, Stanisław Ossowski cenił wysoko pracę naukową. Domagał się twórczości oryginalnej, indywidualnej, pozbawionej wszelkiej łatwizny i kompromisu; popierał słuszne tendencje nowatorskie, podkreślając nie tylko funkcję społeczną nauki, lecz również jej rolę wychowawczą w kształtowaniu osobowości ludzkiej: „Powstają roje nowych a śmiałych poglądów i teorii. Bez względu na ich wartość naukową mają one jedną zasługę niezmienną: uwalniają umysł od przyzwyczajzeń. Przyzwyczajenia są skarbem tych, którzy chcą wieść życie spokojne, wygodne i bezpłodne. Przyzwyczajenia są trucizną tych, którzy chcą wziąć udział w dziejach. Stąd wielka doniosłość nauki współczesnej“⁵.

Wanda Osieńska

⁴ *Ku nowym formom życia społecznego*. Warszawa 1956, s. 44.

⁵ Artykuł cytowany w przypisie 1, s. 29.